

ПРИНЦИП ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА ЄС ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Руслан ПОПЕНКО

курсант 2 курсу

Військово-юридичного інституту

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Актуальність дослідження принципу верховенства права ЄС зумовлена сучасними процесами глибокої трансформації правової системи України у зв'язку з її стратегічним курсом на інтеграцію до Європейський Союз¹. Європейський вибір України передбачає не лише політичне чи економічне зближення, а насамперед імплементацію фундаментальних правових цінностей, які становлять основу функціонування ЄС². Однією з ключових таких засад є принцип верховенства права, що визначає характер правовідносин у межах Союзу та забезпечує стабільність, передбачуваність і ефективність правового регулювання³. В умовах реформування державного управління, судової системи та правотворчості в Україні цей принцип набуває особливого значення як орієнтир для побудови правової держави європейського зразка⁴.

Сутність принципу верховенства права ЄС полягає у встановленні пріоритету норм права Союзу над нормами національного законодавства держав, що беруть участь у європейській інтеграції. Право ЄС має наднаціональний характер, оскільки має вищу юридичну силу щодо національного права держав-членів. Відповідно до принципу верховенства права ЄС будь-яка норма права Союзу незалежно від форми її існування має вищу юридичну силу у національному

¹ European Commission – EU Enlargement: Ukraine.
URL: https://commission.europa.eu/policies/enlargement/ukraine_en

² Закон України «Про основи європейської інтеграції».

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/euro/en-hu/2759?lang=uk>

³ С.В.Шевчук. Принцип верховенства права як основа доктрини європейської ідентичності та конституційна ідентичність держав-членів ЄС. Том 5 № 92 (2025): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право С.343-352
<https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/351226/338285>

URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/351226>

⁴ Dudchenko O. *Rule of law in the context of Ukraine's European integration: challenges and implementation in criminal justice.*

URL: <https://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/326911>

правопорядку кожної держави-члена відносно будь-якої норми права такої держави, незалежно від форми її закріплення.⁵

Цей принцип означає, що у разі виникнення колізії між нормами внутрішнього права і правом ЄС застосуванню підлягають саме норми права Союзу⁶. Такий підхід забезпечує уніфікованість правового регулювання на всій території ЄС і унеможливорює довільне трактування або ігнорування державами своїх зобов'язань. Водночас верховенство права ЄС не означає повного витіснення національного права, а передбачає їх взаємодію, де право ЄС має пріоритет у межах визначених компетенцій⁷.

Формування та розвиток цього принципу значною мірою пов'язані з діяльністю Суду Європейського Союзу, який у своїй практиці заклад основи автономності правопорядку ЄС⁸. У знакових рішеннях суд визначив, що право ЄС є самостійною системою, яка має прямий вплив на правові системи держав і підлягає обов'язковому застосуванню їхніми судами та органами влади⁹. Саме через судову практику було сформульовано ключові елементи цього принципу, зокрема пріоритет права ЄС, його пряму дію та обов'язковість для виконання. Крім того, принцип верховенства права охоплює такі важливі складові, як правова визначеність, заборона дискримінації, рівність усіх перед законом, доступ до правосуддя та ефективний судовий захист, що разом формують цілісну систему гарантій прав і свобод людини.

Механізми реалізації принципу верховенства права ЄС є складною системою юридичних інструментів, які забезпечують його фактичне застосування в правовій практиці¹⁰. Одним із ключових механізмів є

⁵ Характеристика права ЄС. <https://eu-ua.kmu.gov.ua/law/>

⁶ European Union, *EU Law: Supremacy of EU Law*. Офіційне пояснення пріоритету права ЄС та застосування норм ЄС у разі колізій із національним правом. URL: https://europa.eu/european-union/law/supremacy_en

⁷ Europa.eu – *Interaction between EU law and national law*

URL: https://europa.eu/european-union/law/legal-certainty_en

⁸ Шевчук С.В. Принцип верховенства права як основа доктрини європейської ідентичності та конституційна ідентичність держав-членів ЄС. Том 5 № 92 (2025): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право С.343-352

<https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/351226/338285>

URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/351226>

⁹ Головка – Гавришина Оксана. *Принцип верховенства права Європейського Союзу як основа взаємодії правових систем ЄС і національних правових систем держав-членів. Вісник Львівського університету. Серія «Міжнародні відносини»*. 2017. Випуск 42. С. 227–232 <file:///C:/Users/User/Desktop/7728-15393-1-PB.pdf> URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/intrel/article/view/7728>

¹⁰ Шевчук С.В. Принцип верховенства права як основа доктрини європейської ідентичності та конституційна ідентичність держав-членів ЄС. Том 5 № 92 (2025): Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право С.343-352

<https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/351226/338285> URL: <https://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/351226>

принцип прямої дії, відповідно до якого окремі норми права ЄС можуть безпосередньо застосовуватися фізичними та юридичними особами в національних судах без необхідності їх спеціального впровадження у внутрішнє законодавство. Це суттєво підвищує ефективність правового регулювання та дозволяє громадянам безпосередньо захищати свої права на основі норм ЄС.

Іншим важливим елементом є принцип пріоритету, який зобов'язує національні суди не застосовувати норми внутрішнього законодавства у випадку їх невідповідності праву ЄС. Це створює дієвий механізм усунення правових колізій та гарантує єдність правового простору. Важливу роль відіграє також процес гармонізації законодавства, який передбачає поступове приведення національного права у відповідність до *acquis* ЄС. Цей процес охоплює різні сфери – від економіки та торгівлі до екології, енергетики та захисту прав людини¹¹.

Контроль за дотриманням принципу верховенства права здійснюється інституціями ЄС, насамперед Суд Європейського Союзу, який забезпечує однакове тлумачення норм права Союзу та розглядає спори щодо їх застосування. Крім того, існують процедури відповідальності держав за порушення зобов'язань, що можуть включати юридичні санкції або інші заходи впливу. Такий контрольний механізм гарантує не лише формальне, а й реальне дотримання принципу верховенства права¹².

Значення принципу верховенства права ЄС для України є багатомірним і охоплює як правову, так і політичну площину. Передусім його реалізація безпосередньо пов'язана з виконанням положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка визначає правові засади співпраці між Україною та ЄС і передбачає поступову інтеграцію України до внутрішнього ринку Союзу. Виконання цієї Угоди вимагає не лише адаптації законодавства, а й забезпечення ефективного функціонування правових інститутів, здатних гарантувати дотримання європейських стандартів.

Особливого значення набуває реформування судової системи, оскільки саме суди відіграють ключову роль у забезпеченні верховенства права. Незалежність судової влади, її професійність і неупередженість є необхідними умовами для ефективного застосування норм права ЄС¹³. Водночас важливими є також антикорупційні реформи,

¹¹ Європейська комісія. *Acquis communautaire and areas of EU law*. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A114531>

¹² Європейська комісія. *Rule of Law: Ensuring compliance by Member States*. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law_en

¹³ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-18#Text>

підвищення прозорості державного управління та зміцнення інституційної спроможності органів влади.

Запровадження принципу верховенства права сприяє утвердженню в Україні демократичних цінностей, таких як повага до прав людини, законність, рівність перед законом і відповідальність держави перед громадянами. Він також підвищує рівень довіри до державних інституцій і створює сприятливі умови для економічного розвитку, залучення інвестицій та інтеграції у світовий правовий простір.

Важливим є й те, що дотримання цього принципу виступає одним із ключових критеріїв оцінки готовності України до членства в ЄС відповідно до Копенгагенські критерії. Саме тому його реалізація має стратегічне значення для подальшого просування України на шляху до повноправного членства в Європейському Союзі.

Отже, принцип верховенства права ЄС є фундаментальною основою європейського правопорядку, яка визначає напрям правового розвитку України. Його впровадження сприяє модернізації національної правової системи, зміцненню демократичних інститутів та наближенню України до європейських стандартів державності, що є необхідною умовою її успішної інтеграції до Європейського Союзу.